

Karolina Pawlak

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Wydział Ekonomiczno-Społeczny
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie
pawlak@up.poznan.pl

HANDEL ZAGRANICZNY PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI POLSKI Z USA*

Streszczenie: W 2013 r. UE i USA rozpoczęły negocjacje zmierzające do zawarcia umowy o Transatlantyckim Partnerstwie Handlowo-Inwestycyjnym (TTIP) i utworzenia największej na świecie strefy wolnego handlu. Ze względu na uwarunkowania historyczne, znaczące różnice potencjałów produkcyjnych oraz asymetrię protekcji rynków, jednym z najtrudniejszych obszarów trwających rokowań jest sektor rolny. W tym kontekście znaczenia nabierają analizy potencjału i zdolności konkurowania na rynkach regionalnych i międzynarodowych producentów artykułów rolnych i spożywczych sygnatariuszy Porozumienia. Celem artykułu jest przedstawienie poziomu i struktury asortymentowej handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi Polski z USA w latach 2004-2015. Dla grup produktów mających największe znaczenie w strukturze wymiany handlowej Polski z USA wyznaczono wskaźniki pokrycia importu eksportem (CR – *Coverage Ratio*) oraz indeksy handlu wewnątrzgałęziowego Grubela-Lloyda (IIT – *Intra-Industry Trade*). W badaniach wykorzystano dane Urzędu Statystycznego Unii Europejskiej (Eurostat).

Słowa kluczowe: produkty rolno-spożywcze, eksport, import, Polska, USA.

Wprowadzenie

Wobec trudności uzyskania konsensusu w zakresie liberalizacji wymiany handlowej w skali światowej na forum WTO, zmiany zachodzące we współczesnym handlu międzynarodowym polegają przede wszystkim na zacieśnianiu

* Artykuł finansowany jest przez Narodowe Centrum Nauki ze środków na naukę w ramach projektu badawczego z zakresu badań podstawowych, OPUS nr 2015/17/B/HS4/00262, pt. *Polski sektor rolno-żywnościowy w warunkach implementacji Umowy o Transatlantyckim Partnerstwie Handlowym i Inwestycyjnym (TTIP)*.

związków w ramach istniejących ugrupowań integracyjnych lub powstawaniu nowych stref handlowych [por. Pawlak, 2013]. Jedną z najważniejszych i najbardziej aktualnych inicjatyw liberalizacji handlu w ramach regionalnych porozumień preferencyjnych jest umowa o Transatlantyckim Partnerstwie Handlowym i Inwestycyjnym (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP), w efekcie której ma powstać największa na świecie strefa wolnego handlu. Zarówno dla USA, jak i UE, zniesienie barier we wzajemnym handlu stwarzaoby szansę na zwiększenie udziałów rynkowych i wzmocnienie międzynarodowej pozycji konkurencyjnej¹, szczególnie wobec rosnącego znaczenia na arenie międzynarodowej niektórych państw słabiej rozwiniętych, w tym krajów BRIC, a zwłaszcza Chin [Czarny, Menkes, Śledziwska, 2014].

Do tej pory proces negocjacyjny żadnego z regionalnych porozumień handlowych, którego stroną jest UE, nie wzbudzał tylu dyskusji i kontrowersji, co kwestia utworzenia transatlantyckiej strefy wolnego handlu. Żadna z wcześniejszych umów nie dotyczyła bowiem dwóch największych uczestników handlu światowego. Zawarcie takiego partnerstwa może wywołać istotne konsekwencje nie tylko dla stron porozumienia, ale i dla krajów trzecich. Zakończenie prowadzonych negocjacji oznaczać będzie dostęp do rynku UE na zasadach strefy wolnego handlu dla większości państw i terytoriów świata. Wyjątek stanowić będą Chiny, Rosja i Australia [Rowiński, Bułkowska, 2013].

Ze względu na uwarunkowania historyczne, znaczące różnice potencjałów produkcyjnych [Pawlak, 2015] oraz asymetrię protekcji rynków [Hagemejer, Michałek, Pawlak, 2016], jednym z najtrudniejszych obszarów trwających rokowań TTIP jest rolnictwo. Podobnie jak na forum WTO, jawi się ono jako: „objęty najwyższą protekcją sektor gospodarek narodowych, najbardziej niezdysonsinowany obszar handlu międzynarodowego i przyczyna najbardziej niebezpiecznych konfliktów w międzynarodowych stosunkach gospodarczych” [McCalla, 1993]. Niesłabnąca chęć uwolnienia obrotów rolnych, zarówno w skali globalnej, jak i regionalnej, wynika jednak z kilku przesłanek, z których za istotniejsze można uznać wysokie koszty protekcji w krajach rozwiniętych oraz słabnące tempo wzrostu gospodarczego krajów średnio- i wysokorozwiniętych, pobudzonego przez liberalizację handlu produktami przemysłowymi i przetworzonymi.

Choć regionalizm może w istotny sposób osłabiać skłonność głównych graczy na arenie międzynarodowej do akceptowania wariantu multilateralizacji²

¹ Problem ten jest przedmiotem licznych analiz. Zob. m.in. Fontagné, Gourdon i Jean [2013]; Francois i in. [2013]; Bureau i in. [2014]; Beckman i in. [2015].

² Szerzej na temat relacji między regionalną a multilateralną liberalizacją handlu zob. m.in. Śledziwska [2012], Pawlak [2013], Sapa [2014].

[Tweeten, 1993; Nowakowski, 2005], to z badań Granta i Lamberta [2008] wynika, że w liberalizowaniu wymiany artykułami rolnymi skuteczniejsze niż WTO były do tej pory regionalne porozumienia handlowe³. Skala efektów potencjalnej liberalizacji wymiany pomiędzy UE i USA dla gospodarek poszczególnych państw, a w ujęciu mezoekonomicznym – dla ich sektorów rolnych – będzie zdeterminowana przyjętym scenariuszem liberalizacji obrotów i zróżnicowana w zależności od stopnia zaangażowania poszczególnych krajów w handel z USA, jak również zależna od struktury tego handlu. W tym kontekście powstaje pytanie, jak ważnym partnerem handlowym w sektorze rolno-żywnościowym są dla Polski USA oraz które grupy produktów mają kluczowe znaczenie we wzajemnej wymianie. Dlatego celem artykułu jest przedstawienie poziomu i struktury asortymentowej handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi Polski z USA w latach 2004-2015.

1. Materiał i metoda badań

W badaniach wykorzystano dane Urzędu Statystycznego Unii Europejskiej (Eurostat). Analizie poddano wartość i saldo obrotów oraz strukturę asortymentową polskiego handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi z USA w latach 2004-2015. Dla grup produktów mających największe znaczenie w strukturze bilateralnej wymiany handlowej wyznaczono wskaźniki pokrycia importu eksportem (CR – *Coverage Ratio*) oraz indeksy handlu wewnątrzgałęziowego Grubela-Lloyda (IIT – *Intra-Industry Trade*).

Wskaźniki pokrycia importu eksportem (CR) pozwalają określić eksportową specjalizację danego kraju w zakresie analizowanego sektora, produktu lub grupy produktów zgodnie z formułą:

$$CR_k = \frac{X_k}{M_k} \cdot 100\%$$

Wartości tych współczynników przekraczające wartość 100 oznaczają specjalizację badanego kraju i wskazują, że dysponuje on względną przewagą nad partnerami [Lubiński, Michalski, Misala, 1995].

³ Analizując sześć z nich (NAFTA, UE, MERCOSUR, Pakt Andyjski, ASEAN, CER), badacze wykazali, że handel produktami rolnymi krajów członkowskich tych ugrupowań zwiększył się o około 72% w porównaniu z 27-procentowym wzrostem wymiany w sektorze dóbr przemysłowych. Co istotne, nie zawsze było to widoczne bezpośrednio po przystąpieniu do strefy preferencyjnego handlu, a efekt narastania obrotów handlowych mógł występować w dłuższej perspektywie czasowej. W rezultacie, po 12 latach od przystąpienia do ugrupowania regionalnego handel artykułami rolnymi krajów uczestniczących w określonych porozumieniach handlowych zwiększył się o niemal 150%.

Znaczenie handlu wewnątrzgałęziowego w wymianie z USA oszacowano, stosując wskaźnik Grubela-Lloyda (IIT) [Grubel, Lloyd, 1971]:

$$IIT_k = \frac{(X_{ik} + M_{ik}) - |X_{ik} - M_{ik}|}{(X_{ik} + M_{ik})} \cdot 100\%$$

Wysokie, zmierzające do 100% wartości wskaźników informują o wysokiej intensywności handlu wewnątrzgałęziowego, a więc o wysokim stopniu nakładania się strumieni eksportu i importu towarów pochodzących z tej samej gałęzi. Tym samym odzwierciedlają zdolność kraju-eksportera do zaspokojenia preferencji popytowych odbiorcy zagranicznego, co jest wyrazem zdolności adaptacyjnych i konkurencyjności danej gospodarki lub jej sektora [Jagiello, 2003]. Indeksy IIT przyjmujące wartości bliskie zera świadczą z kolei o istnieniu handlu międzygałęziowego.

2. Wartość i saldo obrotów

W latach 2004-2015 wartość eksportu produktów rolno-spożywczych z Polski do USA zwiększyła się ponad dwukrotnie, osiągając w ostatnim badanym roku blisko 363 mln euro (tab. 1). Jeszcze bardziej dynamiczny był wzrost importu żywności. W 2015 r. przywóz artykułów rolnych i wyrobów przemysłu spożywczego z USA do Polski pochłonął około 165 mln euro i był ponad trzykrotnie wyższy niż w roku 2004. Obroty rolno-spożywcze stanowiły jednak stosunkowo niewielką część całości wymiany. Po przewyciężeniu symptomów kryzysu ekonomicznego w latach 2009-2011 produkty rolno-żywnościowe eksportowane do USA zapewniały Polsce 7-9% łącznych przychodów z tytułu eksportu towarów do USA, w porównaniu z 8-12% w latach 2004-2011. Udział artykułów rolno-spożywczych w strukturze importu ogółem z USA w całym analizowanym okresie wynosił średnio około 5-5,5%.

Mimo notowanego w latach 2004-2015 wzrostu wartości bilateralnych obrotów handlowych, udział USA w strukturze całkowitego eksportu artykułów rolno-spożywczych z Polski zmniejszył się o 1,6 punktu procentowego i w 2015 r. ukształtował na poziomie 1,5%, a w strukturze importu wyniósł zaledwie 1%. Nieco większe było znaczenie USA w handlu produktami rolno-żywnościowymi z krajami trzecimi. Eksport na rynek amerykański stanowił bowiem 8,5%, a import ponad 5% łącznej wartości wywozu i przywozu artykułów rolno-spożywczych do i z państw trzecich.

Tabela 1. Handel zagraniczny Polski z USA w latach 2004-2015

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2004= 100
	mln euro												
Handel ogółem													
Eksport	1 452,7	1 485,9	1 686,5	1 514,2	1 685,3	1 773,3	2 193,1	2 644,9	2 810,7	3 628,3	3 626,2	4 029,4	277,4
Import	1 142,5	986,8	1 324,0	1 546,8	2 028,4	1 521,8	2 238,8	2 204,2	2 704,2	2 847,2	2 738,2	3 211,4	281,1
Saldo	310,2	499,1	362,5	-32,6	-343,1	251,5	-45,7	440,7	106,6	781,1	888,0	817,9	263,7
Handel produktami rolno-spożywczymi													
Eksport	161,8	161,6	164,5	185,9	197,0	218,0	235,8	207,6	253,8	249,3	285,0	362,6	224,1
Import	53,5	41,9	69,3	84,2	111,9	83,5	153,5	109,0	145,7	262,5	135,3	165,3	309,1
Saldo	108,3	119,7	95,1	101,8	85,0	134,6	82,3	98,6	108,1	-13,2	149,6	197,3	182,1
Udział handlu rolno-spożywczego w handlu ogółem (%)													
Eksport	11,1	10,9	9,8	12,3	11,7	12,3	10,8	7,8	9,0	6,9	7,9	9,0	x
Import	4,7	4,2	5,2	5,4	5,5	5,5	6,9	4,9	5,4	9,2	4,9	5,1	x
Udział handlu rolno-spożywczego z USA w handlu rolno-spożywczym Polski ogółem (%)													
Eksport	3,1	2,2	1,9	1,8	1,7	1,9	1,7	1,4	1,4	1,2	1,3	1,5	x
Import	1,2	0,8	1,1	1,0	1,1	0,9	1,4	0,9	1,1	1,8	0,9	1,0	x
Udział handlu rolno-spożywczego z USA w handlu rolno-spożywczym Polski z krajami trzecimi (%)													
Eksport	12,0	9,6	9,2	9,8	9,2	10,1	8,6	6,5	6,2	5,7	6,4	8,5	x
Import	4,5	3,4	4,6	4,8	5,8	5,0	7,7	4,7	5,4	10,4	4,8	5,3	x

Źródło: [www1]; obliczenia własne.

Stosunkowo niskie wartości obrotów rolno-spożywczych pomiędzy Polską a USA są rezultatem relatywnie niewielkiej komplementarności rolnictwa Polski i USA, a w konsekwencji nieznacznego popytu na produkty rolne strefy umiarkowanej, które z powodzeniem, a zwykle także taniej, są wytwarzane w USA i które stanowią nadwyżki eksportowe tego kraju. Salvacruz i Reed [1993] dowodzą, że w relacjach bilateralnych wartość eksportu z USA do państw ich partnerów handlowych jest uzależniona m.in. od poziomu samowystarczalności żywnościowej w krajach importerów i maleje wraz ze wzrostem odległości rynku docelowego, a w rezultacie wzrostem kosztów transportu. Gehlhar i in. [2007] za kluczowe czynniki wzrostu popytu importowego na produkty rolne wytwarzane w USA uznają z kolei poziom dochodów i tempo wzrostu gospodarczego, podkreślając przy tym rosnącą rolę tzw. gospodarek wschodzących⁴. Poczynając od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych XX w., najistotniejszymi czynnikami stymulującymi wzrost wywozu artykułów rolno-żywnościowych do USA były natomiast nie tyle tempo przyrostu populacji i wzrostu gospodarczego w USA, co rosnący popyt na zróżnicowane produkty żywnościowe i uwarunkowania makroekonomiczne, prowadzące do pogłębiania deficytu bilansu płatniczego,

⁴ Jak wskazuje Mellor [1982], wraz ze wzrostem dochodów konsumentów w wielu krajach rozwijających się przejmują wzorce żywieniowe z krajów wysokorozwiniętych i zgłaszają popyt na produkty zróżnicowane, który nie może być zaspokojony jedynie przy udziale produkcji krajowej, co kreuje popyt na dobra importowane.

w tym przede wszystkim wzrostu dobrobytu ekonomicznego, pobudzającego konsumpcję, i malejących oszczędności krajowych. Zgodnie ze spostrzeżeniami Baek i Koo [2006], wartość bilateralnych obrotów handlowych Polski i USA, a w rezultacie wynik bilansu handlowego, kształtowały się również pod wpływem wzajemnego kursu wymiennego złotego i dolara amerykańskiego. Warto podkreślić, że w latach 2004-2015, z wyjątkiem roku 2013, w handlu rolno-spożywczym Polski z USA utrzymywała się nadwyżka obrotów, przyjmująca wartości w przedziale od około 82 mln euro w 2010 r. do 197 mln euro w 2015 roku⁵.

3. Struktura asortymentowa wymiany

W handlu produktami rolno-żywnościowymi między Polską a USA dominowały gotowe artykuły spożywcze, które w 2015 r. stanowiły 62,5% całości eksportu (226,6 mln euro) oraz ponad 67% importu (111,1 mln euro; tab. 2). Spośród gotowych artykułów spożywczych pozycjami eksportowymi o największym znaczeniu w strukturze wywozu do USA były: przetwory z mięsa i ryb (13,6% ogółu eksportu w 2015 r.), napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet (13,8%), przetwory z warzyw, owoców i orzechów (12,4%) oraz kakao i przetwory z kakao (9,7%). Ponadto w 2015 r., po ponad 750-krotnym wzroście wartości wywozu w stosunku do roku 2004, niemal 18% całkowitych przychodów z tytułu eksportu produktów rolno-żywnościowych do USA (64,7 mln euro) przysparzało mięso i podroby jadalne. Wartość eksportu pozostałych wymienionych grup asortymentowych również się zwiększała, jednak mniej dynamicznie, w granicach od 27% w przypadku napojów bezalkoholowych, alkoholowych i octu do niemal 4,5 razy w przypadku kakao i przetworów z kakao. Co istotne, pomijając napoje, obserwowany wzrost wartości wywozu powodował znaczącą poprawę salda bilateralnych obrotów handlowych⁶. Największą zmianę wyniku bilansu handlowego odnotowano w wymianie mięsem i podrobami. O ile w 2004 r. zamknęła się ona deficytem w wysokości prawie 1,6 mln euro, o tyle w 2015 r. przychody z tytułu eksportu tej grupy asortymentowej na rynek amerykański przewyższyły wartość ponoszonych na nią wydatków importowych o 64,7 mln euro. Nadwyżka obrotów w handlu przetworami z mięsa i ryb wyniosła w 2015 r.

⁵ Był to najkorzystniejszy wynik bilansu handlowego odnotowany w całym badanym okresie, a jego wartość o ponad 82% przewyższała wartość dodatniego salda obrotów wygenerowanego przez Polskę w 2004 r.

⁶ W latach 2004-2015 nadwyżka obrotów handlowych napojami bezalkoholowymi, alkoholowymi i octem zmniejszyła się o niemal 65%, z 36,0 mln euro w 2004 r. do 23,3 mln euro w 2014 r.

49,2 mln euro, natomiast w wymianie przetworami owocowo-warzywnymi, kakao i przetworami z kakao oraz napojami osiągnęła wartość odpowiednio 37,1 mln euro, 35,2 mln euro i 23,3 mln euro. Warto zauważyć, że choć dodatni wynik bilansu handlowego napojami bezalkoholowymi, alkoholowymi i octem Polski z USA, na skutek znacznie bardziej dynamicznego wzrostu importu niż eksportu, zmniejszył się w analizowanym okresie o niemal 65%, to i tak w 2015 r. wartość ich wywozu o prawie 87% górowała nad importem (CR = 186,8%; tab. 3). Rezultatem intensyfikacji obu strumieni handlowych (eksportu i importu) pomiędzy Polską a USA była zmiana charakteru wymiany z międzygałęziowej na wewnątrzgałęziową (IIT = 16,1% w 2004 r. i IIT = 69,7% w 2015 r.). Można przy tym zauważyć, że większe, choć w latach 2004-2015 malejące znaczenie obrotów wewnątrzgałęziowych obserwowano jedynie w polsko-amerykańskim handlu rybami i skorupiakami (IIT = 89,0% w 2004 r. i 72,5% w 2015 r.). Wymiana mięsem, podrobami i przetworami mięsnymi, przetworami owocowo-warzywnymi oraz kakao i przetworami z kakao odznaczała się dominacją obrotów międzygałęziowych ($0,1\% < IIT < 30,1\%$), z wyraźną przewagą eksportu nad importem ($294,8\% < CR < 560\ 164,3\%$).

Na podstawie analizy struktury eksportu produktów rolno-spożywczych z Polski do USA można stwierdzić, że w latach 2004-2015 w wywozie zwiększył się udział produktów pochodzenia zwierzęcego, głównie kosztem malejącego, w sensie względnym, wywozu napojów bezalkoholowych, alkoholowych i octu. Należy też podkreślić, że poza przetworami owocowo-warzywnymi oraz mięsem i przetworami mięsnymi z Polski nie były eksportowane do USA produkty wytwarzane przez podstawowe branże przemysłu spożywczego, jak również surowce rolne i produkty spożywane w stanie nieprzetworzonym.

Tabela 2. Struktura asortymentowa handlu produktami rolno-spożywczymi Polski z USA w latach 2004-2015

Wyszczególnienie	Eksport				Import				Saldo	
	2004		2015		2004		2015		2004	2015
	Tys. euro	%	Tys. euro	%	Tys. euro	%	Tys. euro	%	Tys. euro	Tys. euro
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Zwierzęta żywe	640,2	194,2	0,1	30,3	49,7	65,9	0,0	132,5	590,5	128,3
Mięso i podroby jadalne	85,3	64 654,1	17,8	75 761,5	1 640,3	0,0	0,0	0,0	-1 555,0	64 654,1
Ryby i podroby jadalne i pozostałe bezkręgowce wodne	8 461,5	15 351,0	4,2	181,4	10 551,7	27 003,9	16,3	255,9	-2 090,2	-11 653,0
Produkty mleczarskie; jaja ptasie; miód naturalny; jadalne produkty pochodzenia zwierzęcego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	11 067,1	7 752,9	2,1	70,1	309,2	7,0	0,0	2,3	10 757,8	7 745,9
Produkty pochodzenia zwierzęcego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	3 189,4	7 056,4	1,9	221,2	1 920,0	1 852,9	1,1	96,5	1 269,4	5 203,5
Drzewa żywe i pozostałe rośliny; bulwy, korzenie i podobne; kwiaty cięte i liście ozdobne	632,8	760,4	0,2	120,2	181,1	25,3	0,0	14,0	451,7	735,1
Warzywa oraz niektóre korzenie i bulwy, jadalne	2 176,3	12 074,0	3,3	554,8	400,2	277,1	0,2	69,2	1 776,0	11 797,0
Owoce i orzechy jadalne; skórki owoców cytrusowych lub melonów	1 516,4	3 327,8	0,9	219,5	9 018,9	14 159,8	8,6	157,0	-7 502,5	-10 832,0
Kawa, herbata, maté i przyprawy	904,7	4 571,2	1,3	505,3	341,0	12,4	0,0	3,6	563,7	4 558,8
Zboża	45,8	3 610,9	1,0	7 878,8	1 782,7	939,3	0,6	52,7	-1 736,9	2 671,6
Produkty przemysłu młynarskiego; sład; skrobie; inulina; gluten pszenny	15 019,2	13 939,9	3,8	92,8	41,7	46,6	0,0	111,8	14 977,5	13 893,3
Nasiona i owoce oleiste; ziarna, nasiona i owoce różne; rośliny przemysłowe lub lecznicze; słoma i pasza	671,1	1 561,8	0,4	232,7	3 810,7	5 735,3	3,5	150,5	-3 139,6	-4 173,5
Szelak; gumy, żywice oraz pozostałe soki i ekstrakty roślinne	10,2	10,3	0,0	101,2	1 157,3	1 770,0	1,1	152,9	-1 147,1	-1 759,7
Materiały roślinne do wyplatania; produkty pochodzenia roślinnego, gdzie indziej niewymienione ani niewłączone	6,4	3,8	0,0	59,4	1,5	48,4	0,0	3 210,7	4,9	-44,6

cd. tabeli 2

I	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Tłuszcze i oleje pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego oraz produkty ich rozkładu; gotowe tłuszcze jadalne; woski pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego	607,3	1 101,9	0,3	181,4	1 441,2	2 294,7	1,4	159,2	-833,9	-1 192,9
Przetwory z mięsa, ryb lub skorupiaków, mięczaków lub pozostałych bezkręgowców wodnych	37 434,8	49 261,5	13,6	131,6	24,8	13,7	0,0	55,2	37 409,9	49 247,8
Cukry i wyroby cukiernicze	3 370,5	15 274,0	4,2	453,2	190,5	49,4	0,0	26,0	3 180,0	15 224,6
Kakao i przetwory z kakao	7 894,4	35 251,1	9,7	446,5	21,1	6,3	0,0	29,8	7 873,2	35 244,8
Przetwory ze zbóż, mąki, skrobi lub miteki; pieczywa cukiernicze	7 416,5	17 224,5	4,8	232,2	84,4	22,0	0,0	26,1	7 332,1	17 202,5
Przetwory z warzyw, owoców, orzechów lub pozostałych części roślin	13 684,3	45 115,0	12,4	329,7	550,6	7 997,2	4,8	1 452,3	13 133,7	37 117,9
Różne przetwory spożywcze	7 480,4	14 081,2	3,9	188,2	13 111,0	20 822,6	12,6	158,8	-5 630,6	-6 741,4
Napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet	39 496,8	50 125,6	13,8	126,9	3 451,1	26 838,8	16,2	777,7	36 045,7	23 286,8
Pozostałości i odpady przemysłu spożywczego; gotowa pasza dla zwierząt	3,4	310,8	0,1	9 137,0	1 775,1	34 106,4	20,6	1 921,4	-1 771,7	-33 795,7
Tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu	0,4	0,1	0,0	12,9	1 618,2	21 198,2	12,8	1 310,0	-1 617,8	-21 198,1
Ogółem	161 815,0	362 614,3	100,0	224,1	53 474,1	165 293,3	100,0	309,1	108 340,9	197 321,0

Źródło: [www.I]; obliczenia własne.

Tabela 3. Wskaźniki pokrycia importu eksportem (CR) oraz indeksy handlu wewnątrzgałęziowego (IIT) wybranymi grupami produktów rolno-spożywczych między Polską i USA w latach 2004 i 2015

Wyszczególnienie	CR (%)		IIT (%)	
	2004	2015	2004	2015
Mięso i podroby jadalne	5,2	281 104 678,3	9,9	0,0
Ryby i skorupiaki, mięczaki i pozostałe bezkręgowce wodne	80,2	56,8	89,0	72,5
Owoce i orzechy jadalne; skórki owoców cytrusowych lub melonów	16,8	23,5	28,8	38,1
Przetwory z mięsa, ryb lub skorupiaków, mięczaków lub pozostałych bezkręgowców wodnych	150 855,4	359 888,2	0,1	0,1
Kakao i przetwory z kakao	37 341,5	560 164,3	0,5	0,0
Przetwory z warzyw, owoców, orzechów lub pozostałych części roślin	2 485,1	564,1	7,7	30,1
Napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet	1 144,5	186,8	16,1	69,7
Pozostałości i odpady przemysłu spożywczego; gotowa pasza dla zwierząt	0,2	0,9	0,4	1,8
Tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu	0,0	0,0	0,1	0,0

Źródło: [www1]; obliczenia własne.

W latach 2004-2015 z USA do Polski importowano przede wszystkim pozostałości i odpady przemysłu spożywczego, głównie produkty uboczne ekstrakcji oleju sojowego, gotową paszę dla zwierząt, napoje bezalkoholowe, alkoholowe i ocet, tytoń i przemysłowe namiastki tytoniu, ryby i skorupiaki oraz owoce i orzechy. W 2015 r. wymienione grupy produktów absorbowwały prawie 74,5% całości wydatków ponoszonych na przywóz żywności z USA (tab. 2). Należy zwrócić uwagę, że blisko 50% wolumenu importu wynikało z zakupów na rynku amerykańskim nie tyle podstawowych artykułów żywnościowych, co produktów ubocznych przemysłu spożywczego, paszy dla zwierząt, tytoniu i napojów alkoholowych. Co więcej, w latach 2004-2015 przywóz tych artykułów zwiększał się najbardziej dynamicznie spośród wszystkich analizowanych grup produktów⁷. Po odpowiednio ponad 19-krotnym, 13-krotnym i niemal 8-krotnym wzroście w 2015 r. wartość importu pozostałości i odpadów przemysłu spożywczego ukształtowała się na poziomie 34,1 mln euro, wartość przywozu tytoniu osiągnęła 21,2 mln euro, a napojów alkoholowych 26,8 mln euro. Tak znaczące zwiększenie importu, przy mniejszej dynamice i/lub skali eksportu, powodowało pogorszenie wyniku bilansu handlowego, który – poza ostatnią grupą produktów – przyjmował coraz większą wartość ujemną. W 2015 r. deficyt obrotów pozostałościami i odpadami przemysłu spożywczego wyniósł 33,8 mln euro, a tytoniem i przemysłowymi namiastkami tytoniu 21,2 mln euro, i był niemal równy wartości

⁷ Z wyjątkiem materiałów roślinnych do wyplatania, które mają jednak marginalne znaczenie w strukturze polskiego importu produktów rolno-spożywczych z USA (tab. 2).

przywozu (odpowiednio CR = 0,9% i CR = 0%), co w praktyce oznaczało prowadzenie wymiany stricte międzygałęziowej (odpowiednio IIT = 1,8% i IIT = 0%; tab. 3).

Stosunkowo wysoki i pogłębiający się w latach 2004-2015 deficyt obrotów towarzyszył również wymianie ryb i skorupiaków oraz owoców i orzechów⁸. W ostatnim analizowanym roku wartość ich eksportu pokrywała wartość importu w 56,8% oraz 23,5% i wynosiła odpowiednio 11,7 mln euro oraz 10,8 mln euro (tab. 2 i 3). Należy jednak zauważyć, że z punktu widzenia dostępności produktów na rynku, realizowany import miał w dużej mierze charakter niezbędny. Do Polski sprowadzano bowiem niewytwarzane w kraju w ogóle świeże lub przetworzone owoce tropikalne, a ponadto ryby, suszone owoce i orzechy oraz makiuchy z ekstrakcji soi, których produkuje się zbyt mało względem wielkości zgłaszanego popytu.

Podsumowanie

Mimo obserwowanego w latach 2004-2015 bezwzględnego wzrostu wartości bilateralnych obrotów handlowych produktami rolno-spożywczymi, znaczenie USA jako partnera handlowego Polski zmniejszyło się. W ostatnim analizowanym roku na rynek amerykański wyeksportowano z Polski artykuły rolno-żywnościowe o wartości niespełna 363 mln euro, co stanowiło 1,5% eksportu tej grupy asortymentowej ogółem. Jednocześnie z USA dokonano przywozu żywności za kwotę ponad 165 mln euro, uzyskując dodatnie saldo obrotów.

W strukturze polsko-amerykańskiej wymiany handlowej dominowały gotowe artykuły spożywcze, przy czym z racji stosunkowo niewielkiej komplementarności rolnictwa USA i Polski, a w konsekwencji nieznacznego popytu na importowane produkty strefy umiarkowanej zgłaszanego na rynku amerykańskim, stopień dywersyfikacji oferty handlowej był relatywnie niski, a bilateralne obroty przybierały charakter wymiany silnie międzygałęziowej. W eksporcie przeważały artykuły przemysłu mięsnego, owocowo-warzywnego oraz napoje bezalkoholowe i alkoholowe, natomiast w imporcie dominowały pozostałości i odpady przemysłu spożywczego, pasze dla zwierząt, ryby, napoje i wyroby tytoniowe. Z powyższych obserwacji wynika, że poza przetworami owocowo-warzywnymi oraz mięsnymi z Polski nie były eksportowane do USA produkty wytwarzane przez podstawowe branże przemysłu spożywczego, jak również surowce rolne i produkty spożywane w stanie nieprzetworzonym, z kolei realizo-

---

⁸ Na przywóz ostatniej wymienionej grupy produktów składał się przede wszystkim import tzw. pozostałych orzechów, tj. migdałów, orzechów laskowych i włoskich oraz owoców suszonych.

wany import miał w dużej mierze charakter niezbędny. Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że rynek amerykański, przy względnie niewielkim znaczeniu dla sektora rolno-żywnościowego w skali makro, był istotny dla poszczególnych branż polskiego przemysłu spożywczego, w tym m.in. przemysłu rybnego, mięsnego, owocowo-warzywnego, cukierniczego czy spirytusowego.

Literatura

- Baek J., Koo W.W. (2006), *Identifying Macroeconomic Linkages to U.S. Agricultural Trade Balance*, Paper presented at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Long Beach.
- Beckman J., Arita S., Mitchell L., Burfisher M. (2015), *Agriculture in the Transatlantic Trade and Investment Partnership: Tariffs, Tariff-Rate Quotas, and Non-Tariff Measures*, Economic Research Report, No. 198, USDA, ERS, Washington D.C.
- Bureau J-Ch., Disdier A-C., Emlinger Ch., Felbermayr G., Fontagné L., Fouré J., Jean S. (2014), *Risks and Opportunities for the EU Agri-food Sector in a Possible EU-US Trade Agreement*, CEPII Research Report, No. 2014-01, CEPII, Paris.
- Czarny E., Menkes J., Śledziwska K. (2014), *Umowa o Partnerstwie Handlowo-Inwestycyjnym między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską jako narzędzie międzynarodowej współpracy gospodarczej*, „International Business and Global Economy”, nr 33.
- Fontagné L., Gourdon J., Jean S. (2013), *Transatlantic Trade: Whither Partnership, Which Economic Consequences?* CEPII Policy Brief, No. 1, CEPII, Paris.
- Francois J., Manchin M., Norberg H., Pindyuk H., Tomberger P. (2013), *Reducing Trans-Atlantic Barriers to Trade and Investment*, Centre for Economic Policy Research, London.
- Gehlhar M., Dohlman E., Brooks N., Jerardo A., Vollrath T. (2007), *Global Growth, Macroeconomic Change and U.S. Agricultural Trade*, Economic Research Report, No. 46, USDA, ERS, Washington D.C.
- Grant J.H., Lambert D.M. (2008), *Do Regional Trade Agreements Increase Members' Agricultural Trade?* „American Journal of Agricultural Economics”, Vol. 90, No. 3.
- Grubel H.G., Lloyd P.J. (1971), *The Empirical Measurement of Intra-Industry Trade*, „Economic Record”, Vol. 47, No. 4.
- Hagemeyer J., Michałek J.J., Pawlak K. (2016), *Ocena wpływu podpisania TTIP na polski sektor rolny i spożywczy* [w:] M. Dunin-Wąsowicz (red.), *Analiza wpływu TTIP na wybrane sektory polskiej gospodarki*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Jagiello M. (2003), *Wskaźniki międzynarodowej konkurencyjności gospodarki*, „Studia i Materiały”, nr 80, IKCHZ, Warszawa.
- Lubiński M., Michalski T., Misala J. (1995), *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Pojęcie i sposób mierzenia*, Raporty – Studia nad Konkurencyjnością, Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych, Warszawa.

- McCalla A.F. (1993), *Agricultural Trade Liberalization: The Ever-Elusive Grail*, "American Journal of Agricultural Economics", Vol. 75, No. 5.
- Mellor J.W. (1982), *Third World Development: Food, Employment, and Growth Interactions*, "American Journal of Agricultural Economics", Vol. 64, No. 2.
- Nowakowski K. (2005), *Biznes międzynarodowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Pawlak K. (2013), *Międzynarodowa zdolność konkurencyjna sektora rolno-spożywczego krajów Unii Europejskiej*, Rozprawy Naukowe nr 448, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań.
- Pawlak K. (2015), *Konkurencyjność zasobowa rolnictwa UE i USA*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie – Problemy rolnictwa światowego”, t. 15(XXX), z. 3.
- Rowiński J., Bułkowska M. (2013), *Strategie i kierunki rozwoju rolnictwa europejskiego (2). Materiały do syntezy*, Raport PW 2011-2014 nr 96, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa.
- Salvacruz J., Reed M. (1993), *Identifying the Best Market Prospects for US Agricultural Exports*, "Agribusiness", Vol. 9, No. 1.
- Sapa A. (2014), *Handel rolno-żywnościowy regionalnych ugrupowań integracyjnych. Podobieństwa i różnice*, PWN, Warszawa.
- Śledziewska K. (2012), *Regionalizm handlowy w XXI wieku. Przesłanki teoretyczne i analiza empiryczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Tweeten L. (1993), *Trade Regionalism: Promise and Problems*, "American Journal of Agricultural Economics", Vol. 75, No. 3.
- [www1] <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb> (dostęp: 21.09.2016).

FOREIGN TRADE IN AGRI-FOOD PRODUCTS BETWEEN POLAND AND THE US

Summary: In 2013 the EU and the US has began talks on Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) going to the establishment of the world's largest free trade area. Due to the historical conditions, significant differences in the production potential and the asymmetric level of protection of the markets, agricultural issues are one of the most difficult areas of the TTIP negotiation. Considering this fact, the analysis of international competitive capacity of agri-food producers from the countries signing the TTIP Agreement, both on a regional and global scale, is more and more important. The aim of the paper is to present the volume and structure of foreign trade in agri-food products between Poland and the US in 2004-2015. Coverage Ratios (CR) and the indices of Intra-Industry Trade (IIT) were calculated for product groups of the greatest importance in the structure of Polish-American trade. Data of the European Statistical Office (Eurostat) were used in the research.

Keywords: agri-food products, export, import, Poland, the US.